

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

КОТЕЛЕВЕЦЬ ДМИТРО ОЛЕКСАНДРОВИЧ

УДК: 338.45:338.242.2(043.3)

**УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ**

Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Запоріжжя – 2018

Дисертацією є кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Робота виконана на кафедрі фінансів, банківської справи та страхування Запорізького національного університету Міністерства освіти і науки України.

- Науковий керівник:** доктор економічних наук, професор
Череп Алла Василівна,
Запорізький національний університет,
декан економічного факультету.
- Офіційні опоненти:** доктор економічних наук, професор
Мальчик Мар'яна Василівна,
Національний університет водного
господарства та природокористування (м.
Рівне),
завідувач кафедри маркетингу;
- кандидат економічних наук, доцент
Каткова Наталя Володимирівна,
Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова (м. Миколаїв),
доцент кафедри обліку і економічного аналізу
.

Захист дисертації відбудеться “01” червня 2018 р. об 9 ⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 17.051.08 у Запорізькому національному університеті Міністерства освіти і науки України за адресою: 69063, м. Запоріжжя, пр. Соборний, 74, корп. 5, ауд. 326.

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці Запорізького національного університету за адресою: 69600, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 66-а, корп. 2.

Автореферат розісланий “27” квітня 2018 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Ю.О. Швець

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В умовах сьогодення переробні підприємства є рушійною силою розвитку вітчизняної економіки та їх діяльність відбувається за умов поглиблення кризових тенденцій, загострення проблем щодо їх виживання. Ефективне функціонування переробних підприємств перебуває під впливом численних факторів, які формують несприятливі умови розвитку даних підприємств, тобто: нестабільність політичної обстановки; складність фінансово-економічного становища; неефективність податкової системи; збройне протистояння; знецінення національної валюти тощо. Водночас діяльність переробних підприємств ускладнюється також внутрішніми проблемами, серед яких: дефіцит сировини; нераціональне використання фінансових ресурсів; зношеність основних засобів; недостатність виробничих потужностей; диспаритет цін; зниження рівня інноваційної активності; нерозвиненість інфраструктури. Вищенаведені зовнішні та внутрішні фактори впливають не лише на діяльність переробних підприємств, але й на рівень їх конкурентоспроможності. Конкурентні позиції підприємств на внутрішньому та зовнішньому ринках залежать від досягнутого рівня якості товарів, сформованого іміджу, взаємозв'язків з партнерами, підтримки з боку органів державної влади.

Водночас конкурентоспроможність переробних підприємств є вирішальним фактором, який визначає перспективи їх розвитку, а також економічний та соціальний розвиток країни в цілому. Проте відсутні інструменти, методи, механізми, які б сприяли підвищенню, зміцненню конкурентних позицій переробних підприємств. Тому потреба формування механізму, який би забезпечив управління конкурентоспроможністю переробних підприємств, зміцнення конкурентних позицій, налагодження функціонування в довгостроковій перспективі є актуальною.

Дослідженню теорії конкурентоспроможності, питанням визначення конкурентних позицій переробних підприємств присвячені праці вітчизняних вчених Д. Бабміндри, М. Бондарчук, О. Гудзинського, Н. Гуржій, О. Зборовської, Н. Каткової, М. Маліка, М. Мальчик, В. Месель-Веселяка, Т. Мостенської, О. Нужної, Б. Пасхавера, Т. Пуліної, П. Саблука, І. Червена, А. Череп, Н. Шмиголь, О. Шпичака та ін.

Проблеми розвитку олієжирової галузі розглянуті в наукових дослідженнях відомих економістів, а саме: В. Андрійчук, П. Гайдуцький, В. Гончаров, В. Мельник, Т. Олійник, А. Фаїзов та ін.

Поряд з цим, окремі питання щодо дослідження теоретико-методичних питань удосконалення механізму управління конкурентоспроможністю переробних підприємств залишилися поза увагою. Загалом існує потреба в дослідженні класифікації факторів впливу на рівень конкурентоспроможності, визначенні методичних підходів до оцінки конкурентоспроможності переробних підприємств. Також не розкритими залишаються питання щодо розробки моделей визначення конкурентних позицій, механізму управління конкурентоспроможністю та відсутні пропозиції до зміцнення конкурентних

позицій. Невирішені питання актуалізують тему дослідження, а також визначили мету, завдання, об'єкт, предмет і логіку дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи із науковими програмами, планами, темами.

Дисертацію виконано згідно з тематикою науково-дослідних робіт кафедри фінансів, банківської справи та страхування Запорізького національного університету за темою “Механізм вдосконалення процесу управління інвестиційно-інноваційним розвитком регіону” (номер державної реєстрації 0116U004852). Особисто автором проведено оцінку конкурентоспроможності переробних підприємств, удосконалено модель формування конкурентного потенціалу переробних підприємств, науково-методичний підхід до оцінювання рівня конкурентоспроможності підприємств олієжирової галузі.

Мета і завдання дослідження. *Метою* дисертаційної роботи є дослідження та розробка теоретико-методичних та практичних рекомендацій щодо удосконалення механізму управління конкурентоспроможністю переробних підприємств.

Відповідно до мети дослідження в роботі поставлено наступні *завдання*:

- удосконалити трактування поняття “конкурентоспроможність підприємств переробної галузі”;
- узагальнити та розвинути науково-теоретичні положення щодо сутності поняття “управління конкурентоспроможністю переробних підприємств”;
- удосконалити модель формування конкурентного потенціалу переробних підприємств;
- розширити класифікацію макро- і мікрофакторів за рестриктивним і експансіоністським впливом на конкурентоспроможність підприємств олієжирової галузі;
- дослідити сучасний стан ресурсного забезпечення та конкурентоспроможність підприємств олієжирової галузі;
- удосконалити науково-методичний підхід до оцінювання рівня конкурентоспроможності підприємств олієжирової галузі;
- сформувати механізм управління конкурентоспроможністю переробних підприємств через процес трансформації їх конкурентних переваг в конкурентоспроможність та формування системи забезпечення конкурентоспроможності господарюючих суб'єктів;
- визначити пріоритетні напрямки підвищення конкурентоспроможності переробних підприємств олієжирової галузі на основі формування мікрокластерного механізму міжгалузевих зв'язків виробників олієжирової продукції;
- розробити пропозиції щодо розвитку концептуальних положень підвищення конкурентоспроможності переробних підприємств.

Об'єктом дослідження є процес удосконалення механізму управління конкурентоспроможністю переробних підприємств.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та науково-практичні засади щодо удосконалення механізму управління конкурентоспроможністю переробних підприємств.

Методи дослідження. Теоретичною та методичною основою дисертаційного дослідження є наукові розробки, викладені у працях вітчизняних та зарубіжних вчених з управління конкурентоспроможністю підприємств, фінансів підприємства, розробки механізму зміцнення конкурентних позицій. Для досягнення визначеної мети в роботі було застосовано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів: *історичного узагальнення* – для аналізу існуючих наукових підходів до визначення поняття “конкурентоспроможність підприємства” та удосконалення трактування “конкурентоспроможність підприємств переробної галузі” (підрозділ 1.1); *метод узагальнення наукового досвіду та термінологічного аналізу* – для узагальнення та розвитку науково-теоретичних положень щодо сутності поняття “управління конкурентоспроможністю переробних підприємств” (підрозділ 1.1); *метод аналізу і синтезу, економічного узагальнення, моделювання* – для дослідження компонентів конкурентного потенціалу та удосконалення моделі формування конкурентного потенціалу переробних підприємств, класифікації факторів впливу на конкурентоспроможність підприємств (підрозділ 1.2); *метод системного аналізу* – для дослідження методичних підходів до оцінки конкурентоспроможності переробних підприємств (підрозділ 1.3); *метод статистичного аналізу* – для оцінки ефективності виробництва олійних культур і продукції їх переробки в Україні (підрозділ 2.1); *метод порівняння, системного аналізу, коефіцієнтний метод* – для визначення ресурсного забезпечення агровиробництва в Україні, використання методичних підходів до оцінювання рівня конкурентоспроможності переробних підприємств (підрозділи 2.2, 2.3); *метод порівняння та логічного узагальнення, економіко-математичний* – для дослідження процесу формування механізму управління конкурентоспроможністю переробних підприємств, системи забезпечення конкурентоспроможності господарюючих суб’єктів та їх використання на підприємствах (підрозділ 3.1); *економічного моделювання та експертних оцінок* – для дослідження діяльності мікрокластеру з виробництва олієжирової продукції, визначення основних напрямів підвищення конкурентоспроможності переробних підприємств олієжирової галузі (підрозділ 3.2); *метод гуртування, аналізу, синтезу, дедукції та індукції* – для розробки концептуальних положень направлених на підвищення конкурентоспроможності та концептуальних положень щодо створення сприятливого середовища функціонування переробних підприємств (підрозділ 3.3).

Інформаційним підґрунтям дисертаційного дослідження стали законодавчі та нормативно-правові акти України, офіційні статистичні та аналітичні матеріали Державної служби статистики України, звітні дані переробних підприємств олієжирової галузі, статті зарубіжних і вітчизняних вчених, матеріали науково-практичних конференцій, мережа Інтернет, результати власних напрацювань і спостережень. Економічні розрахунки виконані із застосуванням сучасних методик і комп’ютерних технологій обробки статистичних матеріалів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в узагальненні та удосконаленні теоретико-методичних підходів і практичних рекомендацій щодо удосконалення механізму управління конкурентоспроможністю переробних підприємств.

У процесі дослідження одержано такі найсуттєвіші результати:

удосконалено:

- модель формування конкурентного потенціалу переробних підприємств, яка, на відміну від існуючих, враховує сукупність зовнішніх і внутрішніх можливостей підприємства по відношенню до конкурентного середовища, реалізація яких створює конкурентні переваги і забезпечує стійку конкурентну позицію на ринку господарюючих суб'єктів з подальшою розробкою стратегічної поведінки;
- науково-методичний підхід до оцінювання рівня конкурентоспроможності підприємств олієжирової галузі, який, на відміну від існуючих, відрізняється послідовністю і завершеністю процесу аналізу, розглядає конкурентоспроможність як систему, поетапно визначає рівень стійкості її підсистем (фінансової, організаційно- та соціально-економічної) та дає можливість в узагальненому вигляді представити діяльність господарюючого суб'єкта на ринку і визначити загальний рівень його конкурентоспроможності;
- механізм управління конкурентоспроможністю переробних підприємств через процес трансформації їх конкурентних переваг в конкурентоспроможність та формування системи забезпечення конкурентоспроможності господарюючих суб'єктів, який, на відміну від існуючих, передбачає проведення заходів, що сприятимуть адаптації підприємств до нестабільних умов навколишнього середовища, дозволить мобілізувати потенціал і забезпечить їх стійке положення на ринку в кризовий період;
- обґрунтовано пріоритетні напрямки підвищення конкурентоспроможності переробних підприємств олієжирової галузі на основі формування мікрокластерного механізму міжгалузевих зв'язків виробників олієжирової продукції, що, на відміну від існуючих, дозволяє на якісно новому рівні об'єднувати потенціал, інновації, фінансові й інвестиційні ресурси, забезпечуючи отримання економічного та соціального ефектів;
- концептуальні положення підвищення конкурентоспроможності переробних підприємств, які, на відміну від існуючих, було поділено на концептуальні положення, які направлені на підвищення конкурентоспроможності самих підприємств (відновлення виробничого потенціалу, розвиток агропродовольчого ринку, удосконалення економічної та інвестиційної політики, екологізація виробництва) та концептуальні положення створення сприятливого середовища функціонування підприємств переробної галузі (розвиток територій і людського потенціалу, удосконалення ключових економічних інститутів в умовах інноваційного розвитку, реалізація інноваційної моделі розвитку), що реалізуються в межах регіону, забезпечують підвищення конкурентної позиції на ринку, дозволить створити сприятливі

умови для підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств;
набули подальшого розвитку:

- трактування дефініції “конкурентоспроможність підприємств переробної галузі” як спроможність господарюючого суб’єкта переробляти сільськогосподарську продукцію з використанням наявних ресурсів підприємства в умовах необхідності мінімізувати вплив рестриктивних факторів макро- та мікросередовища для збереження і підвищення свого конкурентного стану на ринку;
- визначення сутності поняття “управління конкурентоспроможністю переробних підприємств”, яке запропоновано розглядати як комплекс методів, інструментів, механізмів, направлених на забезпечення реальної та потенційної спроможності господарюючого суб’єкта протягом довгого часу домінувати над конкурентами, постійно удосконалюючи, розвиваючи ключові бізнес-процеси у відповідності з розробленою стратегією та тенденціями на ринку, спираючись на ефективне використання наявних ресурсів з урахуванням нестабільних вимог зовнішнього середовища та довгострокове співробітництво з партнерами ;
- розширено класифікацію макро- і мікрофакторів за рестриктивним і експансіоністським впливом на конкурентоспроможність підприємств олієжирової галузі, що дає змогу мінімізувати дію загроз на формування конкурентних переваг підприємств та дозволить підвищити рівень конкурентоспроможності переробних підприємств.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що основні теоретичні положення, висновки та рекомендації дисертаційної роботи доведені до рівня конкретних науково-методичних рекомендацій, спрямованих на удосконалення механізму управління конкурентоспроможністю переробних підприємств. Основні результати дослідження знайшли практичне використання у діяльності ТОВ “НВП “Глобинський свинокомплекс” (довідка №483 від 10.04.2017 р.), ПрАТ “Пологівський олійноекстракційний завод” (довідка №861/1/04 від 14.04.2017 р.), ТОВ “Мелітопольський олійноекстракційний завод” (довідка №1107/1/01 від 19.04.2017 р.), ДП “Сангрант Плюс” (довідка №68/04/17-4 від 27.04.2017 р.), ТОВ “Ясенсвіт” (довідка №ЯС-11/10/17-1286 від 11.10.2017 р.).

Теоретичні положення, що становлять наукову новизну дисертаційної роботи, використовуються у навчальному процесі економічного факультету Запорізького національного університету при викладанні дисциплін “Економіка підприємства”, “Фінанси підприємств”, “Фінансове управління та планування підприємств”, “Стратегічне управління” (довідка №01-14/160 від 20.10.2017 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаною науковою працею, в якій викладено авторський підхід до вирішення наукового завдання обґрунтування теоретичних і методичних положень та практичних рекомендацій щодо удосконалення механізму управління конкурентоспроможністю переробних підприємств. Усі наведені в науковій роботі результати, що виносяться на захист, отримані особисто автором. Наукові положення, висновки і рекомендації, які викладені у дисертаційній

роботі, отримані автором самостійно.

Апробація результатів дисертації. Наукові положення основних результатів дослідження та їх практичне застосування обговорювалися та одержали схвалення на міжнародних науково-практичних конференціях: XIII Mezinarodni Vedecko-prakticka konference “Vedecke pokrok na prelomu tysyachaletyich ved – 2017” (м. Прага, Чехія, 22–30 травня 2017 р.); Міжнародній науково-практичній конференції “Модернізація економіки та фінансової системи країни: актуальні проблеми та перспективи” (м. Запоріжжя, 26 травня 2017 р.); Міжнародній науково-практичній конференції для студентів, аспірантів та молодих учених “Економічна система в умовах інтеграційних процесів: стан та перспективи” (м. Київ, 26–27 травня 2017 р.); Міжнародній науково-практичній конференції “Сучасні шляхи стабілізації фінансово-економічного стану країни” (м. Львів, 26–27 травня 2017 р.); XIII International scientific and practical conference “Trends of modern science – 2017” (м. Шеффілд, Великобританія, 30 травня – 7 червня 2017 р.); Міжнародній науково-практичній конференції “Сучасний фундамент розвитку національної економіки” (м. Київ, 2–3 червня 2017 р.).

Публікації. За результатами наукового дослідження особисто автором опубліковано 14 наукових праць загальним обсягом 5,03 друк. арк., у тому числі 7 статей у наукових фахових виданнях України, з них 6 статей у виданнях, які включено до міжнародних наукометричних баз, 1 стаття у виданні України, яке включене до міжнародних наукометричних баз даних, 6 тез доповідей за матеріалами конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 189 найменувань, 4 додатків. Загальний обсяг роботи становить 234 сторінки, з них 170 сторінок займає основний текст. Робота містить 51 рисунок та 14 таблиць.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, сформульовано її мету та завдання, визначено об’єкт і предмет, методи дослідження, розкрито наукову новизну, практичне значення отриманих результатів, подано відомості про апробацію та публікації.

У першому розділі – **“Теоретико-методичні засади механізму управління конкурентоспроможністю підприємств з перероблення сільськогосподарських продуктів”** – здійснено теоретико-методичне дослідження та надано авторське визначення поняття “конкурентоспроможність підприємств переробної галузі”, розвинуто науково-теоретичні положення сутності поняття “управління конкурентоспроможністю переробних підприємств”, удосконалено модель формування конкурентного потенціалу переробних підприємств, визначено та доповнено класифікацію макро- і мікрофакторів за рестриктивним і експансіоністським впливом на конкурентоспроможність підприємств.

Встановлено, що передумовою ефективного функціонування переробних підприємств є забезпечення високого рівня конкурентоспроможності. За сучасних умов розвитку конкурентоспроможність постає головним інструментом, який дозволяє функціонувати підприємствам в умовах кризи, своєчасно реагувати на дію чинників зовнішнього та внутрішнього середовища, досягати бажаних результатів економічного розвитку, скоротити вірогідність банкрутства, підвищити інноваційно-інвестиційний потенціал.

За результатами проведеного аналізу виявлено, що визначення поняття “конкурентоспроможність підприємств” як економічної категорії є дискусійним та неоднозначним, оскільки в економічній теорії наукові погляди вчених минулого та сучасності відрізняються і є суперечливими. Враховуючи різноманіття підходів вітчизняних та зарубіжних вчених до визначення сутності “конкурентоспроможність підприємств” було виокремлено три основних підходи: суперництво на ринку; конкурентоспроможність продукції; задоволення потреб на ринку. Дослідження поглядів науковців дало можливість розвинути авторське трактування дефініції “конкурентоспроможність підприємств переробної галузі” під якою розглянуто спроможність господарюючого суб’єкта переробляти сільськогосподарську продукцію з використанням наявних ресурсів підприємства в умовах необхідності мінімізувати вплив рестриктивних факторів макро- та мікросередовища для збереження і підвищення свого конкурентного стану на ринку.

Узагальнення існуючих підходів до визначення дефініції “управління конкурентоспроможністю” сприяло узагальненню та розвитку науково-теоретичних положень щодо сутності поняття “управління конкурентоспроможністю переробних підприємств”, яке автором запропоновано розглядати як комплекс методів, інструментів, механізмів, направлених на забезпечення реальної та потенційної спроможності господарюючого суб’єкта протягом довгого часу домінувати над конкурентами, постійно удосконалюючи, розвиваючи ключові бізнес-процеси у відповідності з розробленою стратегією та тенденціями на ринку, спираючись на ефективне використання наявних ресурсів з урахуванням нестабільних вимог зовнішнього середовища та довгострокове співробітництво з партнерами.

У роботі визначено, що конкурентний потенціал господарюючого суб’єкта є багатовимірним, має низку соціально-економічних критеріїв та впливає на управління конкурентоспроможністю підприємства. Проведені дослідження компонентів конкурентного потенціалу дозволили удосконалити модель формування конкурентного потенціалу переробних підприємств з метою своєчасного визначення зовнішніх і внутрішніх можливостей підприємства в конкурентному середовищі, формування конкурентної позиції на ринку.

Встановлено, що на діяльність переробних підприємств впливають численні фактори, які забезпечують їх конкурентоспроможність. Проведені дослідження дозволили розширити сукупність зовнішніх факторів впливу на конкурентоспроможність переробних підприємств шляхом виділення міжнародного середовища та серед яких визначено: політичні; природно-

кліматичні; науково-технічні; соціальні. Фактори зовнішнього середовища мають рестриктивний та експансіоністський характер впливу на діяльність підприємств. Обґрунтовано доцільність виокремлення внутрішніх факторів впливу на формування конкурентоспроможності підприємств, які впливають на потенціал та можливості розвитку, виробничо-економічну діяльність. Проведений комплексний аналіз факторів впливу на конкурентоспроможність підприємств олієжирової галузі дав змогу систематизувати їх за ознакою характеру впливу (рестриктивного, експансіоністського) на формування конкурентних переваг з визначенням наступних факторів: фінансові; інноваційно-інвестиційні; організаційно-економічні; соціально-трудова. Класифікацію макро- і мікрофакторів за рестриктивним і експансіоністським впливом на конкурентоспроможність підприємств олієжирової галузі розширено з метою зменшення негативної дії загроз на формування конкурентних переваг підприємств та зміцнення їх конкурентних позицій.

У другому розділі – **“Аналіз конкурентоспроможності переробних підприємств в АПК”** – досліджено тенденції розвитку та визначено ефективність виробництва олійних культур і продукції їх переробки в Україні, здійснено аналіз ресурсного забезпечення агровиробництва в Україні та визначено його вплив на формування конкурентних переваг переробних підприємств, удосконалено науково-методичний підхід до оцінювання рівня конкурентоспроможності підприємств олієжирової галузі, проведено оцінку конкурентоспроможності підприємств.

В результаті проведених досліджень встановлено, що виробництво олійних культур і продукції їх переробки в Україні за 1990-2016 рр. мало тенденцію до зростання та відбувся інтенсивний розвиток підприємств олієжирової галузі. Зокрема, врожайність олійних культур підприємств з 1990 р. по 2016 р. зросла з 15,3 до 22,5 центнерів з гектара, що свідчить про рекордний приріст у 47%.

Підприємства займають провідні позиції по експорту олійних культур та продукції, адже у 2015-2016 рр. відбулося збільшення обсягів експорту української олії в країни ЄС-28 (більш ніж в 2,5 рази) та внутрішнє споживання олії залишалося практично незмінними, що сприяло спрямуванню фінансових ресурсів на розвиток сільського господарства. Серед основних країн-імпортерів соєвої олії з України було визначено: Китай (82,3 тис. тон), Польща (46,6 тис. тон), Іспанія (8,3 тис. тон), Малайзія (4,1 тис. тон) і Литва (4 тис. тон). Основними експортерами були компанії: ПАТ “Миронівський завод з виробництва круп і комбікормів”, ТОВ “Глобинський консервний завод “Глобус”, ТОВ “Каховка протеїн Агро”, ТОВ “Волочиськ-агро”, ТД “Майола”.

Встановлено, що у 2012-2016 рр. на ринку продуктів переробки зберігся помірний попит на продукцію та зниження цін на соєвий шрот сприяє збільшенню кількості пропозицій підприємств виробництва соняшникового шроту. Поряд із зростанням виробництва основних олійних культур в Україні відбулося поступове зниження посівних площ під ріпаком та його валовий збір протягом 2014-2016 рр., адже засіяно у 2016 р. 695,8 тис. га проти 905,7 тис. га в 2015 р. За 2012-2016 рр. сформувалася тенденція до зниження посівних площ

під олійним льоном, що спричинено скороченням попиту внутрішніх покупців на маслянисту культуру.

На основі проведено аналізу було з'ясовано, що підприємства олієжирової галузі України мають тенденцію до активного розвитку, збільшення виробничих потужностей, обсягів переробки та експорту основних олійних культур, але підвищується вплив конкуренції на внутрішньому ринку на цінову кон'юнктуру.

У контексті аналізу ресурсного забезпечення підприємств агровиробництва в Україні було визначено, що на рівень ефективного та конкурентного функціонування підприємств олієжирової галузі впливають якість насіння, технічний рівень виробництва, забезпеченість та кваліфікованість трудових ресурсів, можливість реалізації виробленої продукції. У 2015 р. зріс обсяг загальних витрат на виробництво продукції рослинництва на 35% проти 2014 р., але частка кредитних коштів у загальному об'ємі витрат скоротилася з 36% у 2014 р. до 23% у 2015 р., що обумовлено скороченням виділення кредитних коштів в аграрну сферу внаслідок зростання ризиків. За період 2012-2015 рр. на підприємствах відбулося оновлення парку сільськогосподарської техніки, зниження рівня енерговитрат на виробництво продукції рослинництва, підвищилися витрати на добрива з 1,29 млрд. дол. у 2014 р. до 1,33 млрд. дол. у 2015 р., а також витрати на закупівлю засобів захисту рослин скоротилися на 28% проти 2014 р.

Для підприємств олієжирової галузі вагоме значення відіграє здатність займати лідируюче положення на ринку завдяки своїй діяльності, злагодженій роботі різних систем, використанню конкурентних переваг. Проведений аналіз методів управління конкурентоспроможністю показав, що більшість із них дозволяють врахувати вплив факторів оточуючого середовища, не мають практичного застосування та характерним є обмежена сфера використання, тобто дані методи не позбавлені недоліків. Доведено доцільність використання удосконаленого науково-методичного підходу до оцінювання рівня конкурентоспроможності підприємств олієжирової галузі, який ґрунтується на визначенні фінансової, організаційно-економічної та соціально-економічної підсистем задля розрахунку загального рівня конкурентоспроможності (рис. 1).

Науково-методичний підхід апробовано на ПрАТ “Пологівський олійноекстракційний завод”, ДП “Сангрант Плюс”, ПАТ “Запорізький олійно-жировий комбінат” (табл. 1).

Встановлено, що ПрАТ “Пологівський олійноекстракційний завод”, ПАТ “Запорізький олійно-жировий комбінат” мають високий рівень виробничого потенціалу, поступово покращується рівень фінансового забезпечення. Показники за соціально-економічною підсистемою підприємств близькі до нормативних значень за більшістю параметрів. Визначено рівень стійкості кожної підсистеми ПрАТ “Пологівський олійноекстракційний завод”, ПАТ “Запорізький олійно-жировий комбінат”, за якими сформувався високий рівень стійкості всіх підсистем. Аналізування та оцінювання фінансової, організаційно-економічної та соціально-економічної підсистем засвідчують, що стан кожної впливає на загальну стійкість, рівень конкурентоспроможності

підприємств олієжирової галузі та їх врахування дозволить своєчасно визначити та підвищити рівень конкуренції.

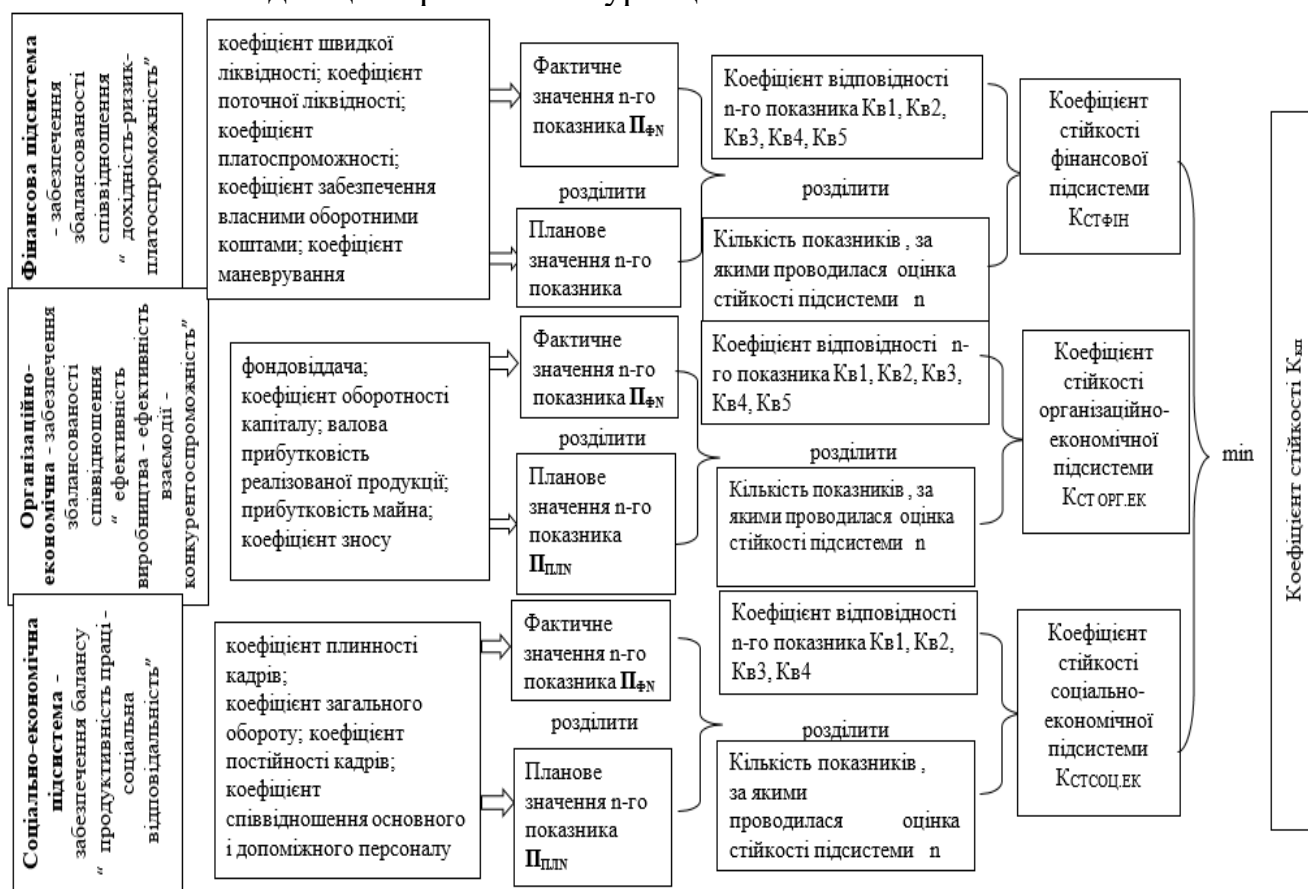

Рис. 1. Модель визначення рівня конкурентоспроможності олієжирових підприємств в залежності від стійкості підсистем конкурентоспроможності підприємства

Примітка: розроблено автором

Таблиця 1

Показники фінансової, організаційно-економічної, соціально-економічної підсистем підприємств олійно-жирової галузі у 2013-2015 рр.

Показник	2013 р.	2014 р.	2015 р. (факт)	2015 р. (план)	Коефіцієнт відповідності n-го показника, $K_{\text{вп}}$
1	2	3	4	5	6
ПАТ "Запорізький олійно-жировий комбінат"					
Фінансова підсистема					
Коефіцієнт поточної ліквідності (покриття)	0,42	0,45	0,55	0,55	1,00
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,35	0,29	0,47	0,471	0,998
Коефіцієнт платоспроможності (автономії)	0,31	0,23	0,31	0,313	0,999
Коефіцієнт забезпечення власними оборотними коштами	0,58	0,55	0,45	0,45	1,00
Коефіцієнт маневрування	1,26	1,81	0,99	0,5119	0,999
Всього показників - 5					4,99
Організаційно-економічна підсистема					
Фондовіддача	1,480	1,592	1,634	1,642	0,995
Коефіцієнт оборотності капіталу	0,607	0,414	1,044	1,044	1,00
Валова прибутковість реалізованої продукції	0,084	0,135	0,094	0,1	0,94
Прибутковість (збитковість) майна	0,046	0,112	0,055	0,05	1,1
Коефіцієнт зносу	0,353	0,257	0,330	0,3	1,1

Всього показників - 5					5,14
Соціально-економічна підсистема					
Коефіцієнт плинності кадрів (0,06)	0,07	0,08	0,079	0,079	1,00
Коефіцієнт загального обороту (0,106)	0,1	0,14	0,15	0,16	0,94
Коефіцієнт постійності кадрів (1,03)	1,00	1,03	1,02	1,03	0,98
Коефіцієнт співвідношення основного і допоміжного персоналу (3,33)	3,00	2,9	2,9	3,0	0,97
Всього показників - 4					3,89
ПрАТ “Пологівський олійноекстракційний завод”					
Фінансова підсистема					
Коефіцієнт поточної ліквідності (покриття)	1,08	1,13	1,16	1,20	0,97
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,15	0,16	0,226	0,23	0,98
Коефіцієнт платоспроможності (автономії)	0,33	0,29	0,363	0,4	0,91
Коефіцієнт забезпечення власними оборотними коштами	-0,003	-0,01	0,137	0,15	0,913
Коефіцієнт маневрування	-0,005	-0,027	0,278	0,31	0,897
Всього показників - 5					4,67
Організаційно-економічна підсистема					
Фондовіддача	4,07	6,15	10,35	8,0	1,29
Коефіцієнт оборотності капіталу	4,15	5,75	7,81	7,87	0,99
Валова прибутковість реалізованої продукції	0,038	-0,01	0,11	0,12	0,92
Прибутковість (збитковість) майна	0,043	-0,013	0,12	0,15	0,8
Коефіцієнт зносу	0,36	0,39	0,41	0,42	0,98
Всього показників - 5					4,98
Соціально-економічна підсистема					
Коефіцієнт плинності кадрів (0,06)	0,062	0,067	0,064	0,067	0,955
Коефіцієнт загального обороту (0,106)	0,07	0,08	0,09	0,1	0,9
Коефіцієнт постійності кадрів (1,03)	0,96	0,99	0,98	1,0	0,98
Коефіцієнт співвідношення основного і допоміжного персоналу (3,33)	2,2	2,2	2,21	2,2	1,0
Всього показників - 4					3,84

Примітка: розраховано автором

У третьому розділі – **“Основні напрями удосконалення механізмів управління конкурентоспроможністю переробних підприємств”** – сформовано механізм управління конкурентоспроможністю переробних підприємств через процес трансформації їх конкурентних переваг в конкурентоспроможність та формування системи забезпечення конкурентоспроможності господарюючих суб’єктів, визначено пріоритетні напрямки підвищення конкурентоспроможності переробних підприємств олієжирової галузі на основі формування мікрокластерного механізму міжгалузевих зв’язків виробників олієжирової продукції, розроблено пропозиції щодо розвитку концептуальних положень з метою підвищення конкурентоспроможності переробних підприємств.

Дослідження показали, що більшість переробних підприємств не готові до ведення конкурентної боротьби за умови фінансової кризи, погіршення економічного становища, відсутності інновацій, послаблення конкурентних позицій та потребують впровадження інструментів управління їх конкурентоспроможністю.

Для формування механізму управління конкурентоспроможністю переробних підприємств використано порівняльний аналіз або еталонне зіставлення, що дозволило оцінити діяльність підприємств, порівняти отримані показники з показниками конкурентів, застосувати досвід підприємств щодо зміцнення конкурентних позицій (рис. 2). Даний механізм дозволив розробити заходи щодо адаптації підприємств до мінливих умов оточуючого середовища та сприяв зміцненню конкурентних позицій в умовах кризи.

Рис. 2. Механізм управління конкурентоспроможністю переробного підприємства

Примітка: розроблено автором
Встановлено, що механізм управління конкурентоспроможністю переробних підприємств реалізується за допомогою трансформації їх конкурентних переваг в конкурентоспроможність та формування системи забезпечення конкурентоспроможності підприємств. Сформовано концептуальну модель стратегічної адаптації конкурентних переваг підприємств з перероблення сільськогосподарської продукції (рис. 3).

Визначено, що фактори, які впливають на формування конкурентних переваг переробних підприємств також впливають на процес їх стратегічної адаптації. З'ясовано, що сукупність адаптації конкурентних переваг переробних підприємств визначають шляхи досягнення намічених цілей та результати стратегічної адаптації конкурентних переваг залежать від ефективності використання організаційно-економічних механізмів реалізації стратегії.

Рис. 3. Концептуальна модель стратегічної адаптації конкурентних переваг підприємств олієжирової галузі

Примітка: розроблено автором

Система забезпечення конкурентоспроможності підприємств ґрунтується на оцінці фінансово-господарської діяльності, передбачає зростання капіталізації бізнесу та реалізується на тактичному, оперативному, стратегічному рівнях з метою формування в подальшому конкурентного потенціалу.

Визначено, що передумовою підвищення конкурентоспроможності переробних підприємств Запорізької області є створення олієжирового мікрокластеру шляхом об'єднання домогосподарств, сільськогосподарських підприємств, фермерських господарств з метою виробництва та реалізації якісної продукції. Узагальнено та запропоновано схему мікрокластеру виробників олієжирової продукції Запорізької області, особливістю якого є концентрація міжгалузевих зв'язків навколо переробних підприємств та він охоплює досить широку групу підприємств.

Виділення мікрокластеру дозволило виявити порівняльні переваги щодо використання різних факторів виробництва, тобто: бізнес; сировинні ресурси; трудові ресурси; технічне обладнання; послуги. Отримання даних факторів виробництва дало змогу знизити собівартість та ціну продукції, зменшити потребу в матеріально-виробничих запасах.

В запропонованому кластері переробна база представлена масложировими комбінатами, маргариновими і екстракційними заводами, дрібними лініями та виділені підприємства: ПАТ “Запорізький олійно-жировий комбінат”; ПрАТ “Пологівський олійноекстракційний завод”. Визначено, що олієжирова промисловість є прибутковою та має конкурентні переваги внаслідок впровадження нових технологій, сучасної техніки, покращення матеріально-технічної бази, способів ведення справ.

Даний мікрокластер стимулює зростання продуктивності праці, сприяє ефективному функціонуванню, покращенню розвитку підприємств, співробітництву з іншими підприємствами, реалізації регіональних конкурентних переваг, забезпечує доступ до інновацій, дозволяє уникнути жорсткої конкуренції, розширити ринки збуту продукції, збільшити частку споживачів, підвищити добробут населення.

Обґрунтування пріоритетних напрямків підвищення конкурентоспроможності переробних підприємств олієжирової галузі на основі формування мікрокластерного механізму міжгалузевих зв'язків виробників олієжирової продукції дало змогу отримати економічний, соціальний ефекти.

Проведений аналіз тенденцій розвитку підприємств переробної промисловості свідчить про доцільність формування мікрокластеру олієжирової продукції та необхідність реалізації конкурентних переваг даного кластера з метою раціонального використання ресурсів, скорочення витрат, підвищення якості продукції, поглиблення інтеграційних процесів, отримання державної допомоги, застосування ресурсозберігаючих технологій, підвищення кваліфікації працівників, вирішення існуючих проблем.

У роботі розроблено концептуальні положення підвищення конкурентоспроможності переробних підприємств, які реалізуються в межах регіону з метою підвищення їх конкурентоспроможності. Сформовані концептуальні положення охоплюють наступні складові: концептуальні положення, які направлені на підвищення конкурентоспроможності самих підприємств та створення сприятливого середовища функціонування підприємств переробної галузі.

Серед концептуальних положень направлених на підвищення конкурентоспроможності підприємств переробної галузі визначено напрями: відновлення та розвиток виробничого потенціалу, розвиток олієжирового ринку, налагодження економічних відносин, покращення інвестиційної політики, екологізація виробництва продукції. Визначено, що дані положення спрямовані на підвищення ефективності виробництва, формування кадрового потенціалу, регулювання економічних відносин між учасниками ринку, доступність інформації, зростання попиту на продукцію, створення умов щодо залучення інвестиційних ресурсів, партнерство в сфері реалізації інноваційних проєктів, застосування податкових пільг, субсидій для розвитку сільського господарства, впровадження екологічно безпечних технологій.

Використання сформованих концептуальних положень на ПрАТ “Пологівський олійноекстракційний завод”, ДП “Сангрант Плюс”, ПАТ “Запорізький олійно-жировий комбінат” дозволило створити сприятливе

мікро- та макросередовище для їх розвитку, покращити умови функціонування і показники діяльності, підвищити рівень конкурентоспроможності, зміцнити конкурентні позиції на ринку.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення актуального наукового завдання щодо удосконалення механізму управління конкурентоспроможністю переробних підприємств. За результатами дослідження сформульовано такі основні висновки і рекомендації :

1. Дослідивши наукові підходів вітчизняних та зарубіжних вчених до визначення сутності дефініції “конкурентоспроможність підприємств переробної галузі”, запропоновано розглядати дану категорію, як спроможність господарюючого суб’єкта переробляти сільськогосподарську продукцію з використанням наявних ресурсів підприємства в умовах необхідності мінімізувати вплив рестриктивних факторів макро- та мікросередовища для збереження і підвищення свого конкурентного стану на ринку. Основна відмінність трактування поняття “конкурентоспроможність підприємств переробної галузі” полягає в тому, що визначено необхідність високоефективного використання всіх ресурсів на переробних підприємствах, зменшення негативного впливу факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, зміцнення конкурентних позицій.

2. Узагальнено теоретичні підходи до визначення сутності поняття “управління конкурентоспроможністю переробних підприємств” та розвинуто авторське визначення даної категорії, яку запропоновано розглядати як комплекс методів, інструментів, механізмів, направлених на забезпечення реальної та потенційної спроможності господарюючого суб’єкта протягом довгого часу домінувати над конкурентами, постійно удосконалюючи, розвиваючи ключові бізнес-процеси у відповідності з розробленою стратегією та тенденціями на ринку, спираючись на ефективне використання наявних ресурсів з урахуванням нестабільних вимог зовнішнього середовища та довгострокове співробітництво з партнерами. В даному визначенні акцентовано увагу на своєчасне виявлення загроз, ризиків ринкового середовища, збереження конкурентних позицій переробних підприємства на ринку протягом тривалого часу у відповідності з розробленою стратегією розвитку.

3. Визначено, що конкурентний потенціал має низку соціально-економічних критеріїв, впливає на управління конкурентоспроможністю, ефективність діяльності, економічний розвиток, позиції підприємства на внутрішньому та зовнішньому ринках. Удосконалено модель формування конкурентного потенціалу переробних підприємств на підставі визначення можливостей підприємств щодо розвитку конкурентного потенціалу, шляхом виокремлення зв’язків і відносин (сукупність властивостей накопичених системою в процесі становлення, використання наявних можливостей, розвиток) та яка дозволяє зміцнити конкурентну позицію на ринку, сформувати переваги подальшого розвитку.

4. Встановлено, що рівень конкурентоспроможності переробних підприємств, їх конкурентні позиції, ефективність використання механізму управління конкурентоспроможністю залежать від сформованих умов та дії факторів оточуючого середовища. Розширено класифікацію макро- і мікрофакторів за рестриктивним і експансіоністським впливом на конкурентоспроможність підприємств олієжирової галузі, що дозволило підприємствам своєчасно відстежувати, аналізувати, враховувати вплив факторів у своїй діяльності та мінімізувати їх негативний вплив. Дані фактори систематизовано за характером їх впливу на формування конкурентних переваг переробних підприємств та їх слід враховувати при прийнятті виважених управлінських рішень.

5. В ході дослідження ефективності діяльності підприємств з виробництва олійних культур в Україні, рівня ресурсного забезпечення агровиробництва встановлено, що склалися позитивні тенденції розвитку олієжирової галузі, відбулося зростання врожайності олійних культур, підвищення ефективності виробництва сільськогосподарської продукції. За результатами проведеного аналізу з'ясовано, що домінуючою культурою серед олійних культур є соняшник, оскільки його питома вага в структурі посівних площ становила 94% та рентабельність вирощування соняшнику склала 80,3% за 2015 р., у 2014 р. – 36,5%. Доведено, що відбулося збільшення вартості виробничих ресурсів в національній валюті в Україні, які використано переробними підприємствами. Окреслено ряд факторів, що вплинули на рівень конкурентних переваг підприємств переробної галузі: складна економічна ситуація в країні, девальвація національної валюти, зміни чинного законодавства, політична нестабільність, зростання вартості фінансових ресурсів.

6. Удосконалено науково-методичний підхід до оцінювання рівня конкурентоспроможності підприємств олієжирової галузі на підставі визначення стійкості фінансової, організаційно-економічної та соціально-економічної підсистем. Даний підхід дозволив визначити перелік показників для кожної підсистеми, оцінити фактичні та планові показники потенціалу підприємства, розрахувати рівень стійкості кожної підсистеми, рівень конкурентоспроможності, оцінити стан зовнішнього і внутрішнього середовища та розробити стратегічні дії щодо зміцнення конкурентних позицій.

7. З метою адаптації переробних підприємств до мінливості чинників зовнішнього середовища, ліквідації внутрішніх загроз, зміцнення позицій як на світовому, так і на внутрішньому ринку сформовано механізм управління конкурентоспроможністю даних підприємств. В основу даного механізму закладено: процес трансформації конкурентних переваг переробних підприємств в їх конкурентоспроможність шляхом використання концептуальної моделі стратегічної адаптації конкурентних переваг підприємств з перероблення сільськогосподарської продукції, яка дозволяє визначити фактори впливу, шляхи пристосування до існуючих загроз, досягти стратегічних цілей з метою отримання бажаних результатів; систему забезпечення конкурентоспроможності господарюючих суб'єктів, яка включає тактичний, оперативний і стратегічний рівні та спрямована на покращення

діяльності, підвищення конкурентоспроможності продукції, зростання інвестиційної привабливості.

8. Визначено пріоритетні напрямки підвищення конкурентоспроможності переробних підприємств олієжирової галузі шляхом формування мікрокластеру виробників олієжирової продукції Запорізької області та встановлення міжгалузевих зв'язків навколо переробних підприємств з метою досягнення економічного ефекту, покращення діяльності підприємств, соціально-економічного розвитку регіону. З'ясовано, що формування мікрокластеру олієжирової продукції дозволило підприємствам досягнути конкурентних переваг, скоротити витрати, раціонально спрямувати всі наявні ресурси, впровадити сучасні технології, підвищити кваліфікацію працівників та якість продукції.

9. Розроблено концептуальні положення підвищення конкурентоспроможності переробних підприємств, які поділено на концептуальні положення, що направлені на підвищення конкурентоспроможності підприємств переробної галузі і концептуальні положення створення сприятливого середовища функціонування підприємств та використано в межах одного регіону. Використання запропонованих концептуальних положень підвищення конкурентоспроможності переробних підприємств дозволяє створити умови для розвитку та функціонування підприємств, налагодження фінансово-господарської, виробничої, інноваційно-інвестиційної діяльності, вирішити існуючі проблеми, розвинути людський потенціал, покращити систему стратегічного управління, прийняття рішень, сформувані напрями підвищення конкурентоспроможності, зміцнити позицій на ринку.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1.1. Публікації у наукових фахових виданнях України та у виданнях, які включено до міжнародних наукометричних баз даних:

1. * Котелевець, Д.О., 2016. Теоретичні аспекти визначення сутності конкурентоспроможності переробних підприємств. *Причорноморські економічні студії: науковий журнал*, Вип. 6, с. 219–223 (0,54 друк. арк.) (**Міжнародна представленість та індексація журналу: Index Copernicus (Польща)**)).

2. * Котелевець, Д.О., 2016. Аналіз методичних підходів оцінювання конкурентоспроможності підприємств з перероблення сільськогосподарських продуктів. *Причорноморські економічні студії: науковий журнал*, Вип. 8, с. 268–271 (0,45 друк. арк.) (**Міжнародна представленість та індексація журналу: Index Copernicus (Польща)**)).

3. * Котелевець, Д.О., 2017. Аналіз споживчого ринку олієжирової продукції як елемент оцінки конкурентоспроможності переробних підприємств АПК. *Інвестиції: практика та досвід: науково-практичний журнал*, № 12, с. 85–90 (0,48 друк. арк.) (**Міжнародна представленість та індексація журналу: Index Copernicus (Польща), Scientific Indexing Services (США)**)).

4. *Котелевець, Д.О., 2017. Концептуальні положення підвищення конкурентоспроможності переробних підприємств в АПК. *Агросвіт: науково-практичний журнал*, № 12, с. 53–57 (0,45 друк. арк.) (**Міжнародна представленість та індексація журналу: Index Copernicus (Польща), Scientific Indexing Services (США)**)).

5. *Котелевець, Д.О., 2017. Модель адаптації конкурентних переваг підприємств олієжирової галузі. *Вісник Хмельницького національного університету: науковий журнал. Економічні науки*, №6, Т. 3 (253), с. 19-22 (0, 37 друк. арк.) (**Міжнародна представленість та індексація журналу: Index Copernicus (Польща)**)).

6. *Котелевець, Д.О., 2017. Оцінка конкурентоспроможності переробних підприємств в АПК. *Економіка та держава: міжнародний науково-практичний журнал*, № 6, с. 115–118 (0,53 друк. арк.) (**Міжнародна представленість та індексація журналу: Index Copernicus (Польща), Scientific Indexing Services (США)**)).

7. Котелевець, Д.О., 2017. Оцінка ступеня нестабільності зовнішнього середовища для підвищення конкурентоздатності переробного підприємства. *Соціально-економічний розвиток регіонів в контексті міжнародної інтеграції: Вісник Херсонського національного технічного університету*, №27(16), с. 112-116 (0,39 друк. арк.).

1.2. Публікація у науковому виданні України, яке включене до міжнародних наукометричних баз даних:

8. Котелевець, Д.О., 2017. Характеристика складових та факторів забезпечення конкурентоспроможності переробних підприємств в АПК. *Молодий вчений: науковий журнал*, № 5(45), с. 635–638 (0,54 друк. арк.) (**Міжнародна представленість та індексація журналу: Open Academic Journals Index (OAJI), CiteFactor Academic Scientific Journals (США), ResearchBib (Японія), Index Copernicus (Польща)**)).

2. Опубліковані праці апробаційного характеру:

9. Котелевець, Д.О., 2017. Аналіз факторів забезпечення конкурентоспроможності переробних підприємств в АПК. In.: prof. JUDr Zdenak Cernak, red., “*Vedecke pokrok na prelomu tysyachaletyich ved – 2017*”: XIII Mezinarodni Vedecko-prakticka konference. Praha, Czech Republic, 22–30 Kvetna 2017. Praha: Publishing House “Education and Science” s.r.o., Vol. 5: Ekonomika (0,27 друк. арк.).

10. Котелевець, Д.О., 2017. Формування мікрокластерів як інструмент підвищення конкурентоспроможності підприємств олієжирової галузі АПК. В: Класичний приватний університет, Університет ім. Вітаутаса Великого (Литва), *Модернізація економіки та фінансової системи країни: актуальні проблеми та перспективи: Міжнародна науково-практична конференція*. Запоріжжя, Україна, 26 Травень 2017. Запоріжжя: Видавництво Класичного приватного університету (0,22 друк. арк.).

11. Котелевець, Д.О., 2017. Аналіз методичних підходів до оцінки конкурентоспроможності переробних підприємств в АПК. В: Аналітичний

центр “Нова Економіка”, *Економічна система в умовах інтеграційних процесів: стан та перспективи: Міжнародна науково-практична конференція для студентів, аспірантів та молодих учених*. Київ, Україна, 26–27 Травень 2017. Київ: Аналітичний центр “Нова Економіка”, Ч. 1 (0,23 друк. арк.).

12. Котелевець, Д.О., 2017. Розвиток сільських територій і людського потенціалу як фактор підвищення конкурентоспроможності переробних підприємств в олієжировій галузі АПК. В: Ю.С. Павленко, ред., *Сучасні шляхи стабілізації фінансово-економічного стану країни: Міжнародна науково-практична конференція*. Львів, Україна, 26–27 Травень 2017. Львів: ГО “Львівська економічна фундація”, Ч. 1 (0,19 друк. арк.).

13. Котелевець, Д.О., 2017. Характеристика складових забезпечення конкурентоспроможності підприємств з перероблення сільськогосподарської продукції. In.: Michael Wilson, red., “*Trends of modern science – 2017*”: *XIII International scientific and practical conference*. Sheffield, United Kingdom, 30 May – 07 June 2017. Sheffield: Science and Education Ltd, Vol. 8: Economic science (0,17 друк. арк.).

14. Котелевець, Д.О., 2017. Пріоритетні напрямки розвитку переробних підприємств в АПК в умовах необхідності забезпечення їх конкурентоспроможності. В: Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського, *Сучасний фундамент розвитку національної економіки: Міжнародна науково-практична конференція*. Київ, Україна, 2–3 Червень 2017. Київ: Видавництво Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського, Ч. 1 (0,20 друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Котелевець Д.О. Удосконалення механізму управління конкурентоспроможністю переробних підприємств. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Запорізький національний університет Міністерства освіти і науки України, Запоріжжя, 2018.

Дисертаційна робота присвячена дослідженню та розробці теоретико-методичних та практичних рекомендацій щодо удосконалення механізму управління конкурентоспроможністю переробних підприємств.

Удосконалено модель формування конкурентного потенціалу переробних підприємств та розвинуто науково-методичний підхід до оцінювання рівня конкурентоспроможності підприємств олієжирової галузі. Сформовано механізм управління конкурентоспроможністю переробних підприємств. Визначено пріоритетні напрямки підвищення конкурентоспроможності переробних підприємств олієжирової галузі на основі формування мікрокластерного механізму міжгалузевих зв’язків виробників олієжирової продукції. Розроблено пропозиції щодо розвитку концептуальних положень підвищення конкурентоспроможності переробних підприємств.

Надано визначення сутності понять “конкурентоспроможність підприємств переробної галузі”, “управління конкурентоспроможністю переробних підприємств”. Розширено класифікацію макро- і мікрофакторів за рестриктивним і експансіоністським впливом на конкурентоспроможність підприємств олієжирової галузі.

Ключові слова: конкуренція, конкурентоспроможність, управління конкурентоспроможністю переробних підприємств, конкурентний потенціал, конкурентні переваги, механізм управління, мікрокластер.

АННОТАЦИЯ

Котелевец Д.А. Совершенствование механизма управления конкурентоспособностью перерабатывающих предприятий. –

Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). – Запорожский национальный университет Министерства образования и науки Украины, Запорожье, 2018.

Диссертационная работа посвящена исследованию и разработке теоретико-методических и практических рекомендаций по совершенствованию механизма управления конкурентоспособностью перерабатывающих предприятий.

Усовершенствована модель формирования конкурентного потенциала перерабатывающих предприятий и развит научно-методический подход к оценке уровня конкурентоспособности предприятий масложировой отрасли. Сформирован механизм управления конкурентоспособностью перерабатывающих предприятий. Определены приоритетные направления повышения конкурентоспособности перерабатывающих предприятий масложировой отрасли на основе формирования микрокластерного механизма межотраслевых связей производителей масложировой продукции. Разработаны предложения по развитию концептуальных положений повышения конкурентоспособности перерабатывающих предприятий.

Дано определение сущности понятий “конкурентоспособность предприятий перерабатывающей отрасли”, “управление конкурентоспособностью перерабатывающих предприятий”. Расширена классификация макро- и микрофакторов по рестриктивному и экспансионистскому влиянию на конкурентоспособность предприятий масложировой отрасли.

Ключевые слова: конкуренция, конкурентоспособность, управление конкурентоспособностью перерабатывающих предприятий, конкурентный потенциал, конкурентные преимущества, механизм управления, микрокластер.

SUMMARY

Kotelevets D.O. Improvement of the mechanism of competitiveness management of processing enterprises. – Qualifying scientific work as a manuscript.

The thesis for a Candidate Degree in Economic Sciences in the specialty 08.00.04 – economics and company management (by economic activity types). –

Zaporizhzhia National University of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Zaporizhzhia, 2018.

The thesis paper is devoted to the development of theoretical and methodological provisions and action-oriented recommendations on the improvement of the mechanism of competitiveness management of processing enterprises.

The components of competitive opportunities were analysed and the model of competitive opportunities' formation in processing enterprises was improved, which allows to assess the influence of market environment factors on the competitive potential, to determine the external and internal capabilities of the enterprise in a competitive environment, to form a competitive position in the market, to develop strategic behaving and make informed management decisions.

The scientific and methodological approach to assessing the competitiveness of the oil and fat industry is improved, which is based on the definition of financial, organizational, economic, and socio-economic subsystems in order to calculate the overall level of competitiveness, and is also different by its consistency and completeness of the analysis process. This approach allows representing the activities of a business entity on the market, to formulate proposals for improving the competitiveness of enterprises.

The mechanism of managing the competitiveness of processing enterprises is formed through the process of transforming their competitive advantages into the competitiveness and forming a system for ensuring the competitiveness of business entities, which provides the implementation of measures that will facilitate the adaptation of enterprises to unstable environmental conditions. It was established that the use of this mechanism will strengthen the competitive position of processing enterprises in the market during the crisis period.

The priority directions of increasing the competitiveness of processing enterprises of the oil and fat industry are determined on the basis of the formation of a micro-cluster mechanism of interbranch relations of oil and fat producers, that allows to obtain economic and social effects. The expediency of forming an oil-and-fat micro-cluster was substantiated, which is a system of households integrated, agricultural enterprises and farms within the region for the productional purpose, the implementation of competitive oil and fat products and the improvement of development not only of enterprises but also the region as a whole. It has been established that the emphasis on the micro-clusters has allowed revealing comparative advantages in the use of various factors of production, which are: business; raw materials; labour resources; technical equipment; services. An acquiring of these factors of production made it possible to reduce the cost of production, reduce the need for inventories and reduce the cost of imports.

Proposals for the development of conceptual provisions for improving the competitiveness of processing enterprises have been developed, which are implemented within the region in order to increase the competitiveness of enterprises, their competitive position in the market. The formed conceptual provisions were divided into conceptual provisions aimed at increasing the competitiveness of enterprises themselves (restoration of productive capacity, development of the agro-food market, improvement of economic and investment policies, production

ecologization) and the formation of friendly environment of the processing enterprise's industry functioning (development of territories and labour potential, improvement of key economic institutions in conditions of innovative development, realization of innovation model of development).

The definition for the concepts "competitiveness of processing industry enterprises", "management of competitiveness of processing enterprises" was given.

The further development of the classification of macro- and micro-factors by restrictive and expansionary influence on the competitiveness of the oil and fat industry enterprises has been done, which is supplemented by a specific impact on the formation of competitive advantages considering the following factors: financial; innovation and investment; organizational and economic; socio-labour. Consideration of the classification in the activities of processing enterprises can reduce the negative impact of threats on the formation of competitive advantages, stabilize their competitive position, and increase competitive advantages.

Key words: competition, competitive advantage, competitiveness management of processing enterprises, competitive opportunities, competitive strengths, management mechanism, micro-cluster.

КОТЕЛЕВЕЦЬ ДМИТРО ОЛЕКСАНДРОВИЧ

**УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ**

Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління
підприємствами (за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Підписано до друку 17.04.2018. Формат 60×90/16.
Папір офсетний. Друк цифровий. Гарнітура Times.
Умовн. друк. арк. 0,9. Тираж 110 прим. Зам. № 245.

Запорізький національний університет

69600, м. Запоріжжя, МСП-41
вул. Жуковського, 66

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 2952 від 30.08.2007